

В статье рассматривается влияние научно-педагогического наследия В.А.Сухомлинского на формирование у учащейся молодежи ценностного отношения к природе. На примере организационно-учебной работы Павлышской школы анализируется процесс взаимодействия детей с природой.

Ключевые слова: организационно-учебная работа, ценности, ценностные ориентации, природа.

T.F. Yurkova

THE PROBLEM OF VALUABLE ATTITUDE TO NATURE IN V.O. SUHOMLYNSKY'S SCIENTIFIC-PEDAGOGICAL ACTIVITY

The influence of V. O. Suhomlinsky's scientific and pedagogic heritage on forming of value attitude to nature among schoolchildren is examined in the article. The process of children's interaction with nature is analysed on the example of the experience of organizational and educational work of Pavlisk school.

Key words: organizational and educational work, value, value orientation, nature.

*Одержано 17. 03. 2009 р.
Рекомендовано до друку 19. 05. 2009 р.*

В.О. ЧЕРНЕНКО

Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка,
м. Полтава

ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ ПРО НАЦІОНАЛЬНУ ШКОЛУ І ВИХОВАННЯ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Ключові слова: національне виховання, національна школа, просвітницька діяльність, педагогічні погляди, народна освіта.

На сучасному етапі розвитку держави великого значення набувають проблеми відродження та розвитку національної системи освіти. Цей процес є закономірним, оскільки Законом України „Про Освіту”, Національною доктриною розвитку освіти в Україні у XXI столітті, Концепцією національного виховання розбудову і докорінне реформування освіти проголошено основою відтворення інтелектуального і духовного потенціалу народу, становлення державності та демократизації суспільства.

Ідея національної школи та національного виховання утверджувалася зусиллями не одного покоління громадських культурно-освітніх діячів і педагогів в умовах відсутності власної державності, штучної територіальної розмежованості України. Тому задля успішного розв'язання даної проблеми є необхідним з'ясування фактів історії розвитку української освіти і педагогічної думки, що неможливо без вивчення педагогічної та громадсько-просвітницької діяльності окремих видатних діячів.

Нашу увагу привертає досвід видатних педагогів, просвітителів та громадських діячів Г.Сковороди, І.Котляревського, Т.Шевченка, В.Короленка, Олени Пчіл-

ки, Г.Вашенка, А. Макаренка, В.Сухомлинського та інших, чиє життя та діяльність пов'язані з Полтавщиною.

Виразником передових ідей свого часу була Леся Українка (Лариса Петрівна Косач-Квітка). Вона посідає в історії почесне місце класика української літератури. Але спадщина Лесі Українки є цінним внеском не лише в скарбницю української і світової літератури, але й прогресивної педагогічної думки.

Особистості Лесі Українки завжди приділялася велика увага з боку літературних критиків, біографів та діячів культури: М. О. Мороза, О.Бабишкіна, І.Головаха, М.Драй-Хмари, А.Каспрука, В.Костюченко, В.Курашова, Л.Міщенко, А.Музичка, Л.Новиченко, І.Стебун, С.Шаховського, Л.Аврахова, Ю.Денисюк, І.Журавського, М.Соколянського. Життя і творчість письменниці досліджували також представники української діаспори К.Андрусисен, К.Біда, В.Жила, Р.Карп'як, П.Одарченко, Я.Розумний. Але здебільшого увага зосереджувалася на вивченні біографічних відомостей та літературному і лінгвістичному аналізу її творів. Питання, пов'язані з педагогічною спадщиною Лесі Українки, не були достатньо вивчені.

На зламі XIX-XX ст. українське суспільство перебувало в умовах бездержавної, поневоленої російським царизмом країни. Політика царського уряду була спрямована на повну денационалізацію українського народу. Валуський циркуляр (1863) проголосив, що української мови „не было, нет и не может быть”, а Емський указ (1876) взагалі заборонив розвиток української культури. Наслідком Валуського циркуляра стало закриття українських недільних шкіл, адміністративне вислання окремих українських діячів. Школи були суцільно русифіковані, учителям-українцям заборонялося займатися учительською діяльністю на території України. Свої школи в імперії дозволено було мати полякам, литовцям, латишам, євреям, татарам, киргизам, чеченцям, та рідна мову українського народу було проголошено „малорусским наречием” [5 с.136].

Але попри всі намагання царського уряду, українська культура продовжувала розвиватися. І в цьому значна заслуга Лесі Українки.

Освітньо-виховна діяльність великої письменниці розвивалася за продуманими педагогічними принципами, що випереджали ряд навчально-виховних теорій свого часу.

Леся Українка піддала ретельному аналізу стан освіти та школи свого часу, розвинула ряд важливих положень про виховання всебічно розвинених, вольових людей, показала всю неспроможність офіційних канонів у вихованні і віддавала перевагу демократичній, глибоко народній функціональній системі навчання і виховання.

Видатна поетеса обстоювала рідну культуру, рідну мову, національні традиції у вихованні, і всі виховні проблеми вона розв'язала в світлі завдань громадянського виховання. Думки Лесі Українки про народну освіту не можна відокремити від усієї системи її поглядів і переконань.

Висока освіченість Лесі Українки та її п'ятьох братів і сестер є заслугою їх матері – Олени Пчілки. Вона вважала, що офіційна чужомовна освіта могла б зіпсувати дітей, тому Леся і її брат Михайло здобувають початкову освіту в домашніх умовах. Ретельно добираються книжки для дітей, котрі мають сформувати добрі літературні смаки. Діти багато читають напам'ять. Саме від матері Леся перейняла педагогічний хист та сформувалася як учителька молодших братів і сестер. Як і мати, юна вчителька ставилася до своїх занять з дітьми з повною відповідальністю, прагнула помітити у свого учня іскру таланту. Леся Українка послідовно, усією системою навчання розвиває у своїх учнів незалежність думки. Дух гуманізму зміцнювало постійне читання, знайомство з іншомовною літературою. Створення атмосфери доброзичливості,

жартівливого настрою в цілому сприяло естетичному розвитку інтелекту, зміцненню віри в себе, свої успіхи [5, с.137].

Послідовно розвиває юна вчителька материн підхід до іноземних мов як необхідної частини загальної освіти. Вивчаючи іноземні мови самотужки чи з приватним учителем, Леся з усіх сил намагається прилучити до цієї справи молодших дітей, захопити їх власним прикладом.

З самого раннього дитинства Леся Українка цікавилася питаннями освіти і культури, навчально-педагогічною літературою. Вона склала збірник “Дитячі ігри, пісні та казки Ковельського, Луцького і Новоград-Волинського повітів Волинської губернії” (1902 р.), написала збірник “Народні мелодії з голосу Лесі Українки” (виданий її чоловіком К. Квіткою в 1917-1918 рр.), в 19 років написала для меншої сестри підручник “Стародавня історія східних народів”, в якому спрямовує думку читача на роздуми про долю свого народу, зіставляючи минуле життя із сучасним.

Також не можна залишити поза увагою літературну спадщину письменниці. Твори Лесі Українки є джерелом формування широкого спектру моральних, етичних та естетичних якостей з метою виховання в них патріотизму та відданості Батьківщині і своєму народу.

Національна тематика займала провідне місце в поезії та публіцистиці Лесі Українки. Її просвітницька діяльність та педагогічні погляди наскрізь пройняті національною ідеєю. Найголовніший їхній принцип – відмовитися від народного плачу по колишній Україні і зосередити свої зусилля на діяльній роботі для нового життя. Леся Українка запропонувала свою практичну програму цього змагання „за нове життя”. На просвітницькій ниві – це передусім національне виховання, адже сама поетеса виросла в українській сім’ї [2, с.214].

Леся Українка як літератор і національний патріот вважає за свій обов’язок боротися проти національної неволі свого народу. „Політичну неволю вона сприймала” як „неволю слова, науки, віри, зібрань і спілок і особисту неволю”.

Головна політика для Лесі Українки – визволення невільної України, а форми і засоби боротьби за волю рідного краю вона обирає сама, виходячи, передусім, із своїх здібностей, духовних і фізичних можливостей. Свій національний обов’язок поетеса вбачає в тому, щоб найефективніше використати свою „єдину зброю” – слово [3, с.65].

В своїх творах Леся Українка порушила важливі соціально-педагогічні проблеми. Мету родинного виховання письменниця вбачала у формуванні людини-борця. В оповіданні “Помилка” вона пише, що досягнути цієї мети можна, тільки розвиваючи природні нахили дитини. Праця і трудове виховання молоді займають чільне місце в діяльності Лариси Петрівни.

У повісті “Над морем”, в оповіданні “Дружба” Леся Українка показала, що з сімей бідних, працьовитих людей виходять чесні, гідні громадяни, а з сімей забезпечених, де праця не стоїть на почесному місці у вихованні, наповнюють суспільство нікому не потрібні, а часто шкідливі для інших людей моральні пустоцвіти.

У своїх творах Леся Українка, звертаючись до дітей, застерігає їх від згубних дій у природі. Вірші поетеси плекають у юних читачів любов до рідної домівки, краю, його природи.

Леся Українка також займалася питанням освіти дорослих, наполягаючи на організації колективних читань для народу. З цією метою нею був складений каталог видань для таких читань. Особливе місце тут відводилось популярним брошурам, які правдиво висвітлювали вітчизняну й світову історію, давали істинну уяву про найважливіші соціально-політичні проблеми.

В питаннях освіти Лесю Українку турбував напрямок діяльності царських чиновників, що забороняли організацію шкіл для народу. Як і всі українські просвітителі-гуманісти, вона критикує систему освіти, яка не забезпечує навчання усіх дітей трудящих.

У статті “Голос однієї російської ув’язненої”, характеризуючи царську Росію, вона писала, що ця країна нагадує необмежену розмірами Бастилію для тих, хто любить волю, Батьківщину, народ. В ній панують голод, неосвіченість, злочинство, лицемірство.

Істинний стан школи того часу Леся Українка розкрила в нарисі “Школа”, опублікованому в журналі “Народ” 1895 року.

Вона виступила проти злочинної політики царизму, спрямованої на обмежування бюджетних асигнувань для народних шкіл, на пригнічення вчителів та учнів; гостро критикувала тогочасні середні школи, в яких процвітали муштра і зубріння.

Педагогічні погляди Лесі Українки стали значним внеском у становлення українського шкільництва, в теорію і практику навчання та виховання дітей і молоді, відіграли певну роль у розвитку світової педагогічної думки.

Отже, педагогічна ідея у творчості Лесі Українки як одного з видатних українських просвітителів XIX-початку XX ст. є актуальними і на сучасному етапі розвитку національної педагогічної освіти та національного розвитку держави взагалі.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Донцов Д.* Історія розвитку української державної ідеї. – К.: Знання України. – 1994. – 48с.
2. *Леся Українка* Зібрання творів у дванадцяти томах. – Т.8. – К.: Наук.думка, 1978.
3. *Леся Українка* Зібрання творів у дванадцяти томах. – Т.12. – К.: Наук.думка, 1978.
4. *Мороз М.О.* Літопис життя і творчості Лесі Українки. –К.: Наук. думка, 1992.
5. *Одарченко П.* Леся Українка: Розвідки різних років. – К., 1994.
6. *Памірська Л.* Леся Українка і традиції педагогічної школи Олени Пчілки // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях і колежіах. – 2007. – №4. – С. 135-139

В.А. Черненко

Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленко,
г. Полтава

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ИДЕИ О НАЦИОНАЛЬНОЙ ШКОЛЕ И ВОСПИТАНИИ В ТВОРЧЕСКОМ НАСЛЕДИИ ЛЕСИ УКРАИНКИ

В статье рассматривается просветительская деятельность Лесии Украинки и раскрываются педагогические идеи о национальной школе и воспитании в творческом наследии писательницы.

Ключевые слова: национальное воспитание, национальная школа, просветительская деятельность, педагогические взгляды, народное образование.

V. O. Chernenko

PEDAGOGICAL IDEAS ABOUT THE NATIONAL SCHOOL AND UP-BRINGING IN THE CREATIVE HERITAGE OF LESYA UKRAINKA

The article deals with the educational activity of Lesya Ukrayinka and highlights pedagogical ideas concerning the national school and up-bringing in the writer's literary heritage.

Key words: national up-bringing, national school, educational activity, pedagogical views, public education.

Одержано 18. 03. 2009 р.

Рекомендовано до друку 12. 05. 2009 р.

В.М. ЗАКАЛЮЖНИЙ

Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка,
м. Полтава

ФЕНОМЕН ГЕОЛОГІЧНОЇ ШКОЛИ АКАДЕМІКА В.І. ВЕРНАДСЬКОГО

Ключові слова: академік В.І. Вернадський, геохімія, біогеохімія, радіобіологія, біосфера, ноосфера.

В.І. Вернадського образно — і справедливо — називають «Ломоносовим ХХ століття». Виходець із дворянської високоінтелігентної родини. Його батьки Іван Васильович Вернадський та Марія Миколаївна Вернадська, уроджена Константинович були відомими економістами і публіцистами. В родині постійно пам'ятали українські корені, панувала ліберальна атмосфера «шестидесятництва» [4;5].

Володимир Вернадський отримав ґрунтовну класичну освіту як середню, так і вищу. Спочатку він навчався в гімназіях Харкова і Петербургу (1873-1880), а вищу освіту здобув навчаючись впродовж 1881-1885 років на природничому відділенні фізико-математичного факультету Петербурзького університету. Університетськими учителями В.І. Вернадського була плеяда відомих вітчизняних учених, серед яких: хіміки М.М. Бекетов (1827-1911), О.М. Бутлеров (1828-1886), Д.І. Менделєєв (1834-1907); геологи В.В. Докучаєв (1846-1903), О.П. Карпинський (1847-1936); фізіолог І.М. Сеченов (1828-1905); ботанік А.М. Бекетов (1825-1902), географ О.І. Воейков (1842-1916) та інші [1;5;6]. Існує вислів, який доречно вжити саме тут: «особистість виховає особистість». Науковим керівником Вернадського був В.В. Докучаєв. Саме під його впливом молодий науковець Вернадський зайнявся вивченням динамічної мінералогії та кристалографії. В 1888 році на основі матеріалів докучаєвських ґрунтознавчих експедицій ним була опублікована перша самостійна наукова робота «О фосфоритах Смоленской губернии» [1;4;5].

Упродовж усього життя академік В.І. Вернадський займав активну наукову та суспільно-громадську позицію. В 1885 році за пропозицією Докучаєва він став співробітником мінералогічного кабінету Петербурзького університету. В 1888-1890 роках В.І. Вернадський перебуває на стажуванні за кордоном у Мюнхені з кристалографії у П. Грота, в Парижі у Л. Ле Шательє в Паризькій гірничій школі та Фердинанда Фуке в Колеж де Франс.

У 1891 році він захищає магістерську дисертацію «О группе силлиманита и роли глинозема в силикатах». Через рік виходить його підручник «Курс кристалографії».